

«МЕЙІРІМ» СӨЗІНІҢ ЛЕКСИКА-СЕМАНТИКАЛЫҚ БОЛМЫСЫ

ЕСТҰРҒАНОВА МӨЛДІР,

Алматы қ-сы, әл-Фараби атынд. ҚазҰУ-дің 3 курс студенті

moli_93@inbox.ru

Ғылыми жетекші: филол.ғ.к., доцент П.Т. Медетбекова

Жетекші пікірі

филол.ғ.к., доцент: Бүгінгі таңда тіл білімінің қай саласы болмасын зерттелу мақсаты мен міндетіне орай аса маңызды және құнды болып табылады. Қазіргі жаһандану кезеңінде, қоғамымыз бен экономикамыз көш ілгері жылжыған сәтте өзге елдермен қарым-қатынас қай жағынан болмасын өсуде. Осы орайда аталмыш мақаланың құндылығы қазақ/орыс/ағылшын тілдеріндегі «мейірім» сөзінің лексика-семантикалық ерекшеліктері мен ұқсастықтарын мейлінше қарастырған. Бұл зерттеудің

Кілт сөздер: мәдениетаралық қарым-қатынас, мағына, ұғым, концепт, мәдениет, сыпайылық, мейірім, мейірімділік.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, смысл, значение, культура, вежливость, доброта, ласка.

Keywords: intercultural communication, meaning, significance, culture, politeness, kindness, caress.

Аннотация: Мақалада «мейірім» сөзінің тілдік ерекшелігі жайында айтылған. Сонымен қатар мәдениаралық қарым-қатынастағы қолданылуы және өзге тілдердегі, мысалы орыс, ағылшын тілдеріндегі ерекшеліктері жайында айтылған.

Аннотация: В статье рассматриваются языковые особенности слова «мейірім». А также ее употребление в межкультурной коммуникации и особенности в других языках, как например в русских и английских языках.

Summary: The article examines the linguistic features of the word "meyirim." As well as it's use in intercultural communication . especially in other languages, such as in Russian and English languages.

Қазіргі таңда бізді қоршаған ортамызда мәдениаралық қарым-қатынастың практикалық қажеттілігі де, теориялық зерттелуі де аса маңызды екені анық. Ол қоғамымызда түрлі ұлт өкілдерінің болуы және халықаралық байланыстың нығаюы салдарынан деген тұжырымға сүйенген жөн.

Мәдениетаралық аспектідегі *сыпайылық, әдептілік, мәдениеттілік, мейірімділік, т.б.* мәселесін қарастырған кезде, аталғандар әр мәдениетте әрқалай екендігін ескерген жөн. Мысалы, кей халықтарда **сыпайылық** – *инабаттылық* пен *сыйлау* сияқты қасиеттермен ұштастырылатын болса, басқасында *ұяңдықпен*, ал үшіншісінде *айналаға қамқорлықпен қарау* сипатымен танылады. Сондықтан да бір халық сыпайы емес немесе басқаға қарағанда сыпайылау деп тұжырым жасау дұрыс емес. Сыпайылықтың не екенін ұғынып әрі түсіндіру үшін мәдениетті қарастыру арқылы және оның өкілдеріне тән әлеуметтік қатынастардың ерекшелігін тану арқылы қол жеткізуге болады. Әдептілікті коммуникативтік санат ретінде қарастырған жөн. Коммуникативтік санат астарында адамның қарым-қатынас пен оны жүзеге асыру реті жөніндегі ілімдерін реттейтін жалпы коммуникативтік түсінік жатыр [1;5]. Сыпайылық санаты коммуникативтік санаттардың

ішіндегі ең маңыздысы, себебі адамдардың үйлесімді қарым-қатынас жасауын қамтамасыз етуде нақ осы санаттың атқаратын рөлі зор. Ал, **мейірім** – қайырымды көңіл, мейірлі пейіл, ықылас мағынасында айтылады.

Қазақтың дәстүрлі әдеп жүйесінде **мейірімділік** адамдар арасындағы *адамгершілік, ізгілік пен ізеттілік, имандылық пен инабаттылық* секілді асыл қасиеттермен үндестік тапқан.

Мысалы: Ж.Баласағұн “*кір тигізбей ұста ойыңның өресін, мейірім етсең — мейірімділік көресің*” деп, мейірімділікке зор мән берген.

Ал хакім Абай: «*Рақымдылық, мейірбандылық, уа әрбір түрлі адам баласын өз бауырым деп, өзіне ойлағандай ойды оларға да болса игі еді, демек бұлар – жүрек ісі, асықтық та – жүрек ісі. Тіл жүректің айтақанына көнсе, жалған шықпайды*», – деген. *Мейірім* мен *рақым* – жалпы жаратылыстың түп негізі. *Мейірімі* болмаса, не нәрсе де мәнсіз, әрі суық. Ғаламдағы барлық нәрсе терең *мейірім, рақымшылық* негізінде бар болып, өсіп-өнеді.

Сонымен қатар, қазақ тілінде *Мейірбан, Мейіргүл, Мейірім, Мейірман, Мейірбек, Мейіржан* т.б. есімді ер/әйел атауларының берілуі де тереңде жатқан, кең мағынадағы есімдер. Әрине мұндай мағынадағы ер/әйел есімдері өзге тідерде кездесері сөзсіз. Өйткені қолданылуы жағынан немесе ұғымы жағынан сәл ауытқушылықтар болғанымен, түркі тілдерінде де өзге тілдік топтарда да бар.

Орыс тілінде **мейірім** – *доброта, нежность, ласка* – мағынасын береді және мынадай өлең жолдары сол мағынаны толықтырып тұрғандай: *Добротою, нежностью и лаской, Можно все болезни исцелить!... немесе Добротою, нежностью и лаской! Можно сделать Жизнь нашу, милей!*

Орыс тілінде **доброта** сөзі кездесетін қанатты сөздер мен сөз тіркестері жеткілікті: *Доброта для души то же, что здоровье для тела: она незаметна, когда владеешь ею, и она дает успех во всяком деле (Л.Н. Толстой)*

Против всего можно устоять, но не против доброты (Ж.-Ж. Руссо)

Ал ағылшын тіліндегі мақалда «мейірім» сөзі мынадай түрде көрініс табады:

The goodness of the father reaches higher than a mountain; that of the mother goes deeper than the ocean (Japanese proverb).

Every family has a goodness of mercy (American proverb).

Сонымен бірге, ағылшын тілінде әлем ғұламалары мен жазушыларының қанатты сөздері көптеп кездеседі. *Kindness is the language which the deaf can hear and the blind can see (Mark Twain).*

My religion is very simple. My religion is kindness (Dalai Lama).

He that has done you a kindness will be more ready to do you another, than he whom you yourself have obliged (Benjamin Franklin).

Зерттеу тақырыбымыздың өзі жоғарыда айтып өткендей, әр мәдени ортада, мәнмәтінде түрлі мағынада берілуі мүмкін, бірақ біздің зерттеуіміздің негізгі мақсаты «*мейір – мейірім – мейірімділік*» сөзінің қазақ/ағылшын тіліндегі қолданысы: сөз тіркестерде, мақал мәтелдерде, қанатты сөздер мен өлең жолдарында және т.б. келешектің еншісінде және

бұл келешектегі зерттеуіміздің бастамасы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ильяшенко М. Воспитание культуры речевого общения в дошкольном детстве//Детский сад от А до Я. – 2005. – С.54.
2. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. Т.Жанұзақов, -Алматы: Дайк - Пресс, 2008
3. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. М.Бұралқыұлы, Алматы: «Мектеп» баспасы, 2007
4. Казахско - русский толковый словарь арабско - иранских заимствованных слов. Л.З.Рустемов, Алматы: «Мектеп», 1989
5. Ж.Баласағұни Құтадғу біліг. Ә.Құрышжанұлы, Түркістан, 2008
6. Абайдың қара сөздері
7. Парсыша – қазақша түсіндірме сөздік. Н.Ондасынов, «Қазақстан» баспасы, 1974
8. Қазақ есімдері. Энциклопедиялық анықтамалық: Алматы, Атамұра, 2006